

HAHNER PÉTER

A bécsi kongresszus

Als Balancent .

Il observe

Il ballotte...

Az 1919-20-ban kötött Párizs környéki békeszerződések nem bizonyultak különösebben eredményesnek, hiszen nem sikerült tartós békét biztosítaniuk. Felvetődik a kérdés, hogy vajon az európai történelem korábbi békeszerződései tartósabbak voltak-e. Az 1648-as vesztfáliai békekötések után a spanyol-francia háború folytatódott,

tizenegy év múlva a pireneusi béke zárta le, de hat év múlva máris újabb spanyol-francia háborúra került sor. A spanyol örökösödési háborút lezáró utrechti, rastatti és badeni békékkel (1713-14) Nyugat-Európában mindössze negyedszázadra sikerült elkerülni a tartósabb konfliktusokat. Volt azonban az európai törté-

A táncoló kongresszus.
Forceval metszete, 1815

nelemben egy olyan békekongresszus, amelynek aláírói csaknem negyven évre biztosítani tudták a békét, és nagyobb háborúra csupán száz év múlva került sor államaik között. Ez volt a bécsi kongresszus, amelyet a 19. század nacionalista történetírói oly gyakran kritizáltak – s csak a 20. század két világháborúja után ismerték el eredményeit.

A lipcsei csata után, amely megsemmisítette I. Napóleon birodalmát, a nagyhatalmak vezető politikusai elhatározták, hogy európai kongresszusnak kell rendeznie a kormányaik által vitatott kérdéseket. Az 1814-es, első párizsi békeszerződésben ennek helyszínét is kijelölték. 1814 szeptemberétől mintegy száz ezer külföldi vendég árasztotta el a Habsburg Birodalom 250 000 lakosú fővárosát, több mint kétszáz államot és fejedelmi családot képviselve.

A KÖZJOG NEVÉBEN

Klemens Wenzel Lothar von Metternich herceg, az Osztrák Császárság külügyminisztere volt a házigazda, aki arra törekedett, hogy számtalan díszszemlével, koncerttel, színházi előadással, ünnepséggel és bállal szórakoztassa vendégeit. Mégsem jellemezhetjük a történeteket az öreg Ligne herceg oly sokszor felidézett megjegyzésével: „A kongresszus nem halad, hanem táncol.” A bécsi kongresszus nagyon is komoly munkát végzett.

A nagyhatalmak céljait nem volt könnyű összeegyeztetni. Metternich minél nagyobb befolyást kívánt biztosítani az Osztrák Császárság számára a német államokban és Itáliában. I. Sándor orosz cár nagylelkűen és liberálisan bánt a vesztes Franciaországgal, viszont minden lengyel területet a birodalmához akart csatolni. A porosz diplomácia támogatta ezt, abban a reményben, hogy megkapja Szászországot (a szász király ugyanis a Francia Császárság összeomlásáig Napóleon szövetségese maradt). A brit külügyminiszter, Castlereagh őrgróf célja a hatalmi egyensúly helyreállítása volt, és megerősített államokkal kívánta körülvenni Franciaországot, hogy az ne zárhassa meg újra az európai békét. Ennek érdekében kész volt visszaszolgáltatni korábbi tulajdonosaiknak a háborúk során elfoglalt gyarmatokat egy részét. Az 1812-ben kirobbant amerikai–brit háború azonban egy ideig még lekötötte a brit kormányt.

XVIII. Lajos francia királynak és külügyminiszterének, Charles-Maurice de Talleyrand-nak a fő célja az volt, hogy a legyőzött Franciaország visszatérhessen a nagyhatalmak közé. Szívesen megakadályozták volna, hogy Poroszország bekebelezze Szászországot, Oroszország pedig Lengyelországot, s hogy a Habsburgok túlságosan nagy

Bonaparte Napóleon 1797. április 18-án előzetes békét ír alá a Habsburg Birodalommal Leobenben. Guillaume Guillon-Lethière festménye, 1805

befolyásra tegyenek szert Itáliában. Ez a program lehetővé tette, hogy Talleyrand a brit delegációhoz közeledjen, s közösen lépjenek fel a fontosabb viták során.

A négy győztes nagyhatalom arra törekedett, hogy a legfontosabb kérdéseket a többi delegáció megkérdezése nélkül oldják meg. Talleyrand-nak azonban (Duff Cooper megfogalmazása szerint) „sikerült a lábát odafeszítenie Európa parlamentjének ajtaja és a küszöb közé”. Amikor szeptember 30-án a négy nagyhatalom delegációjának ve-

zetői a spanyol követtel együtt meghívták Metternich dolgozószobájába, hangot adott meglepetésének, hogy nem látja ott a svéd és a portugál nagykövetet, holott ők is aláírták a párizsi békeszerződést. Majd aziránt érdeklődött, miért emlegetnek „szövetségeseket” a diplomáciai iratokban. „Szövetséges hatalmak? Ki ellen? Már nem Napóleon ellen; ő Elba szigetén van. Nem Franciaország ellen; vele békét kötöttek. Nem a francia király ellen; ő a tartós béke záloga. Uraim, beszéljünk őszintén: ha még vannak szövetséges hatalmak, akkor én itt felesleges vagyok!”

Végül Talleyrand feltette a legkényelmetlenebb kérdést: milyen jogon készítették el a diplomáciai protokollt a kongresszus október 1-jére időzített hivatalos megnyitása előtt? „Ha néhány kiváltságos állam diktatórikus hatalmat kíván gyakorolni a kongresszus fe-

lett, ahogy már beszélük, meg kell mondanom, hogy nem fogadhatok el semmilyen legfelsőbb hatalmat e gyűlésben, s nem foglalkozhatok semmilyen javaslatával sem.” Ügyes fellépésével Talleyrand elérte, hogy ezután a francia és a spanyol nagykövetet is meghívják a fontosabb tárgyalásokra, s az október 12-i jelentést már nem négy, hanem nyolc hatalom képviselői tették közzé. Persze a négy nagyhatalom képviselői ezután is tartottak titkos tanácskozásokat, s bár néha meghívták a francia, spanyol, svéd és portugál nagyköveteket, a legfontosabb döntéseket a „négyes bizottságban” hozták meg.

A nagyhatalmak közötti konfliktust az orosz és porosz kormány törekvései váltották ki. Talleyrand kiállt Napóleon utolsó szövetségese, I. Frigyes Ágost szász király mellett, s a konfliktust olyan színben tüntette fel, hogy terjeszkedési igényével Poroszország uralomra tör a német államok, Oroszország pedig egész Európa felett. Majd azt követelte, mondják ki, hogy a kongresszust a közjog elveinek megfelelően szervezik meg. Hogy mit értett a „közjog” fogalmán, azt Talleyrand a francia diplomaták számára készített utasításokban fogalmazta meg: „Európa nemzetei egyáltalán nemcsak az erkölcsi vagy a természeti törvény szerint élnek, hanem olyan törvény szerint is, amelyet maguknak készítettek, s amely szankcióval sújtja megszegőit. E törvényt egyetemesen és kölcsönösen tiszteletben tartott írásos egyezmények vagy folyamatos gyakorlat hozza létre, mindig a kifejezett vagy hallgatólagos kölcsönös egyetértésen alapul, és mindenki számára kötelező. Ez a közjog.”

Jean-Baptiste Duroselle, a nemzetközi kapcsolatok egyik legtekintélyesebb francia szakértője így értékelte Talleyrand idézett megállapítását: „Talán nem is lehet ennél nyomatékosabban képviselni azt a felfogást, hogy létezik egy alapvető európai szolidaritás, és hogy ez a legitimitáson és egyensúlyon alapuló szolidaritás a béke legbiztosabb záloga.” Thierry Lentz francia történész pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy a bécsi kongresszus óta eltelt kétszáz év során „a Talleyrand által a porosz meghatalmazottak arcába vágott közjog eszméje egyre jobban megerősödött, s egyre pontosabb tartalmat kapott. [...] Bécsben a népek jogának komplex és kusza fogalmától eljutottak a kollektív akaraton alapuló és az egyensúlyt megőrző, modern nemzetközi jog kezdeményéig.”

A nagyhatalmak konfliktusa azonban annyira kiéleződött, hogy 1815. január 3-án Talleyrand a brit és az osztrák külügyminiszterrel titkos szövetségi szerződést írt alá, melybe szükség esetén Bajorországot, Hollandiát és Hannovert is bevonták volna. Még egy katonai bizottságot is létrehozta. Ez jelentős sikerenk számított egy háborúban vesztes ország diplomatája részéről. Mindazonáltal a külügyminiszter kissé eltúlozta saját sikereit, amikor január 4-én azt írta XVIII. Lajosnak, hogy „Felség, a koalíció mindörökké felbomlott”. Nagy-Britannia és a Habsburg Birodalom számára ugyanis e szerződés nem volt más, mint „blöff”, engedmények kikényszerítésére szolgáló eszköz. Persze a francia kormányzat is „blöffölt”, hiszen egyáltalán nem tudta volna felszerelni azt a 150 000 katonát, akít a szerződés szerint hadba kellett volna vetnie. A konfliktust Nagy-Britannia újabb győzelme zárta le. Amikor megérkezett a hír, hogy a Gentben 1814. december 24-én megkötött béke-

szerződéssel véget ért az amerikai-brit háború, s ezzel a brit haderő felszabadult, az orosz és a porosz kormány is belátta, hogy engednie kell.

AZ EGYSÉG HELYREÁLLÍTÓJA

Februárban rendkívüli felhatalmazással Bécsbe érkezett „őfelsége első teljhatalmú megbízottja”, Wellington hercege, s az ő közreműködésével sikerült kompromisszumot kötni. A szász király megtarthatta országa 40%-át, a porosz állam pedig a Rajnánál kapott kárpótlást. Az egykori Lengyelország nem került teljesen orosz kézre, területéből Poroszország és a Habsburg Birodalom is megtarthatta bizonyos tartományokat. S miután Oroszország és Poroszország engedett, szóba sem került többé a hármas szövetség terve. Talleyrand tehát nem szétbomlasztotta a koalíciót, hanem önkéntelenül is segített a tagjainak leküzdeni a

belső válságot. Csak annyit sikerült elérnie a francia kormány céljai közül, hogy Poroszország nem kapta meg egész Szászországot, a Szárd Királyságot megerősítették, Napóleon egykori marsallja, Joachim Murat nápolyi királyságát viszont nem.

A nápolyi kérdést Napóleon visszatérése oldotta meg. 1815. március 7-re virradó éjszaka Metternich megkapta a livornói konzul levelét, melyben értesítették, hogy Napóleon megszökött Elbáról. A türelmetlen Murat már Napóleon szökése előtt is leveleket küldött Elba szigetére, majd miután tudomást szerzett a történetekről, meghirdette Itália egyesítésének programját,

A három monarcha szövetsége 1814-ben Bécsben: III. Frigyes Vilmos porosz király, I. Ferenc osztrák császár és I. Sándor orosz cár. Johann Nepomuch Höchle után Franz Wolf metszete

és március 18-án hadat üzent a Habsburg Birodalomnak. Elfoglalta Rómát, Bolognát, Modenát, Ferrarát, de május 3-án az osztrákok Tolentinónál legyőzték. A bécsi kongresszus visszaültette a nápolyi trónra Bourbon Ferdinándot, aki a következő évtől I. Ferdinánd néven a Két Szicília királyának címezte magát. Murat néhány hónap múlva visszatért Dél-Itáliába, de elfogták és agyonlőtték.

Ha Napóleon megvárta volna a bécsi kongresszus szétoszlását, londoni, berlini, bécsi és szentpétervári ellenfelei sokkal lassabban tudtak volna reagálni szökésének hírére, és sokkal nehezebben tudták volna összehangolni lépéseiket. Így azonban Talleyrand azonnali mozgósítást sürgett, hogy ne vádolhassák cinkossággal. A nyolc hatalom bizottságával március 13-án elfogadtatta a következő nyilatkozatot: *„Meggzegve az egyezményt, amely szerint Elba szigetéen telepedhetett le, Buonaparte megsemmisítette az egyetlen legális címet, amely létezését biztosította. Franciaországban felbukkanva a zavargások és a felfordulás terveivel önmagát fosztotta meg a törvények védelmétől, és az egész világegyetem előtt kinyilvánította, hogy sem békét, sem fegyverszünetet nem lehet kötni vele. [...] A hatalmak ezért kimondják, hogy Napóleon Buonaparte kívül helyezte magát a polgári és társadalmi kapcsolatokon, és átadta magát a nyilvános megtorlásnak, mint a világ nyugalmanak megzavarója és ellensége. Ugyanakkor azt is kimondják, hogy szilárdan elhatározták az 1814. május 30-i párizsi szerződés érintetlen fenntartását...”*

Napóleon tehát visszatérésevel helyreállította a bécsi kongresszus egységét. Talleyrand valamennyi Bonaparte törvényen kívül helyezését szerette volna biztosítani, hogy a hatalmak ezzel elkötelezzék magukat XVIII. Lajos mellett. Metternich azonban a császárra korlátozta a büntetést, hogy ne zárják ki Mária Lujza régensségének (és az osztrák befolyás megnövekedésének) lehetőségét.

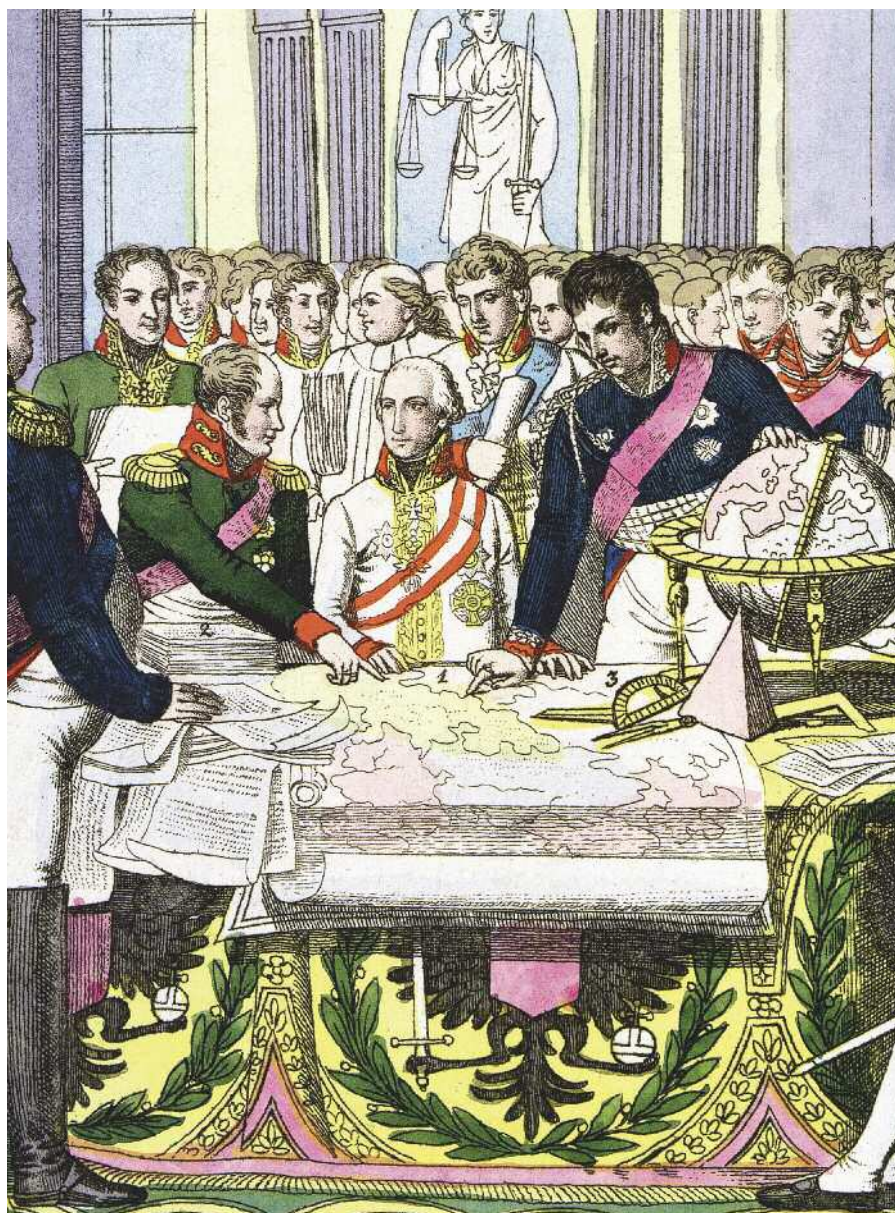
Napóleon visszatérése alaposan megnehezítette Talleyrand helyzetét Bécsben, ezért javasolta éppen ő, hogy helyezték törvényen kívül az egykori

francia császárt. A diplomatákat meglehetősen felháborította, hogy XVIII. Lajos újra csak elmenekülni volt képes országából. Sándor cár nyíltan arról beszélt, hogy ha a Bourbonok idősebb ága nem tudja megőrizni királyi rangját, akkor Orléans herceget (a majdani Lajos Fülöpöt), az ifjabb ág képviselőjét kellene trónra ültetni. Talleyrand már csak egy száműzött kormányt képviselt Bécsben, helyzete meggyengült, s ezért egyelőre arra sem tudta rávenni a nagyhatalmakat, hogy álljanak ki XVIII. Lajos mellett. A hadműveletek megbeszélésétől a francia delegáció távol tartotta magát, mert tagjai úgy érezték, bármennyire is elítélik Napóleont, nem vehetnek részt a hájuk ellen irányuló akciók tervezésében. Párizsban pedig Napóleon közzétette az addig titokban tartott, 1815.

január 3-án aláírt francia–brit–osztrák szövetségi szerződés szövegét, amely alaposan felháborította az orosz és orosz diplomatákat.

Bár Napóleon miatt az egész rendezés veszélybe került, a kongresszus folytatta munkáját. Talleyrand javaslatára szabályozták a diplomáciai protokoll normáit, s ezzel lefektették egy új nemzetközi jog alapjait. Biztosították a szabad hajózást a több államot érintő európai folyókon, s ezzel megkönnyítették a kereskedelmet. Ennek volt köszönhető, hogy az 1831-es mainzi konvencióval létrehozták az állam-

A bécsi kongresszus helyreállítja a békét és a szabadságot Európában

közi Rajnai Központi Bizottságot a házasság szabályozására. Charles Zorgibe francia történész szerint „így jött létre, egyelőre kezdetleges és szimbolikus formában az első azok közül az államközi szervezetek közül, amelyek száz év múlva túllépnek majd a klasszikus diplomácián. A kongresszus ugyanakkor nemcsak államközi kapcsolatokkal foglalkozott, hanem megvitatta az államok belpolitikája szempontjából jelentős, nemzetek feletti kérdéseket is, nemzetközi jogállamiságra törekedve. [...] Anglia fel akarta számolni a rabszolga-kereskedelmet, de az egyetértő államoknak – Ausztriának, Poroszországnak, Oroszországnak – nem voltak gyarmataik, a közvetlenül érintett államok pedig – Portugália, Spanyolország, Franciaország – nem adtak pozitív választ, és öt-nyolc év haladékot kértek, hogy bevezessék a tilalmat. A záróokmány csak elvi nyilatkozatra korlátozódott.”

A százhuszonegy cikkelyből álló záróokmányt 1815. június 9-én írták alá. (Az államfők közül csak a pápa és a szultán nem volt hajlandó erre.) A legyőzött Franciaországgal igen nagylelkűnek bizonyultak: még a Napóleon visszatérése után megkötött második párizsi békében is csupán jelentéktelen területvesztéseket szenvedett 1792-es határaihoz képest. A francia terjeszkedést a brit terveknek megfelelően a szomszédos államok megerősítésével kívánták megakadályozni. Hollandia megkapta Belgiumot, s felvehette az Egyesült Németalföldi Királyság nevet. Svájcnak örökös semlegességet biztosítottak. A Szárd Királyság területét Savoyával, Nizzával és Genovával növelték meg. Svédország annektálhatta Norvégiát. A Franciaországgal szomszédos rajnai német területeket pedig az erős Poroszországhoz csatolták.

A győztes nagyhatalmak kielégíthették területi igényeiket. Poroszország az említett tartományok mellett megkapta Észak-Szászországot, Svéd-Pomerániát, valamint a Lengyelország első és második felosztása során általa megszerzett területeket. A Habsburg Birodalom minden elvesztett birtokát visszakapta, s mivel Belgiumról lemondott, itáliai és adriai tartományokkal kárpótolták (Lombardia, Velence, Isztria, Dalmácia). Oroszország megkapta Besszarábiát, Finnországot, valamint a Varsói Hercegséget más lengyel területekkel. Nagy-Britannia tengeri fölényét és kereskedelmi érdekeit biztosította egyes elfoglalt gyarmatok meg-

Klemens Venzler Lothar von Metternich herceg 1814-ben. Thomas Lawrence festménye

A bécsi kongresszuson a feltételeket diktáló angol küldött: Arthur Wellesley, Wellington első hercege (1769–1852), aki Waterloonál győzelmet aratott Napóleon felett

tartásával (Málta, Ceylon, Fokföld, Helgoland, Jón-szigetek, Guyana, Tobago, Saint-Lucia). Visszakapta Hannover t is, királyi családja ősi birtokát.

A rendezés vesztesei a függetlenségre törekvő lengyelek, valamint az egységes államról álmódó olaszok és németek voltak. Létrehoztak egy liberális alkotmánnyal rendelkező, 127 000 km²-es Lengyel Királyságot 3,3 millió

lakossal, amelyet a lengyelek megvetően csak Kongresówka (Kongresszuska) néven emlegettek. Krakkót önálló köztársasággá nyilvánították, Sándor cár lett a Kongresszusi Lengyelország „alkotmányos királya”, a három megszálló nagyhatalom pedig Krakkó védnöke. Vagyis 1815-ben több lengyel került orosz uralom alá, mint a korábbi felosztások idején, s Oroszország továbbnyomult nyugat felé: megtartotta az 1772-ben, 1793-ban és 1795-ben bekebelezett területeket, Lengyel Királyság néven pedig megszerezte az akkoriban porosz és osztrák kézre került tartományok egy részét is.

A Német-római Birodalom helyén létrehozott Német Szövetséget pedig 34 fejedelemség és 4 szabad város alkotta. Mivel így a Habsburg uralkodó német befolyása csökkent, lehetővé tették itáliai szerepének megnövekedését: a birodalomhoz csatolt Lombardián és Velencén kívül Toscanát, Modenát és Pármát is a Habsburg-dinasztia tagjai kapták meg. Nagy-Britannia ugyanis azt szerette volna, hogy az erős Habsburg Birodalom képessé váljon a nyugat felé irányuló orosz terjeszkedés feltartóztatására.

EGY SIKERES BÉKEKONGRESSZUS

Egyes francia történészek felrótták Talleyrand-nak, hogy engedte porosz kézbe juttatni a Rajna melletti német területeket. Jean Orioux szerint arra kellett volna törekednie, hogy a franciabarát szász király kapjon kárpótlást a Rajna mentén országáért, nem pedig lehetővé tenni, hogy „a jénai csata óta gyűlölettől részeg nemzet [vagyis Poroszország] meglepedhetett kapuink előtt. [...] Ismerjük a következményeket: Bismarck, Sadowa, Sedan, Elzász-Lotaringia annexiója, az 1914-es háború, Hitler. A legyilkolt Európa.”

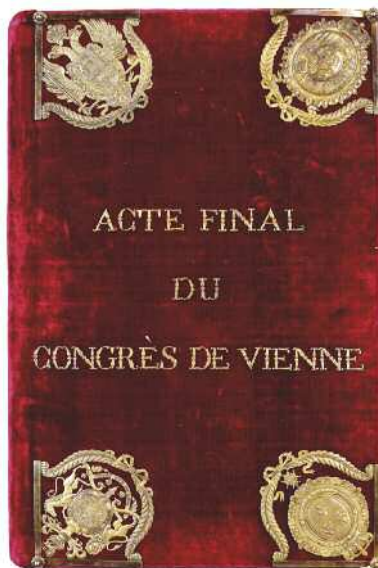
Csakhogy enyhén szólva túlzás lenne Talleyrand-t tenni felelőssé Poroszország gyors iparosodásáért, III. Napóleon külpolitikai kudarcaiért és a 20. század két világháborújának borzal-

A bécsi kongresszus központi alakja: Talleyrand herceg (1754–1838). A francia külügyminiszter egy legyőzött állam képviselőjeként is nagyhatalmi pozícióban tudta tartani Franciaországot.

maiért. Ráadásul a brit kormány mindenképpen el akarta kerülni, hogy egy hagyományosan Franciaországot támogató német fejedelem telepedhesen le a Rajna túloldalán. Wellington ezt írta Castlereagh-nak: „Az a célunk, hogy a szász király Ausztria és Poroszország között maradjon, hogy megakadályozza a lehetséges konfliktust e két hatalom között.” A brit kormány törekvései ellen Talleyrand semmit sem tehetett. Ráadásul sokan úgy vélekedtek 1814–15-ben, hogy Poroszországot nem a Rajna-vidék, hanem a teljes Szászország birtokba vétele erősítette volna meg igazán.

A kongresszus célja az európai béke és a nagyhatalmi egyensúly megteremtése volt. Sok történész bírálta a bécsi kongresszus résztvevőit, mert nem vettek tudomást a nemzetekről, nemzeti törekvésekről, hanem kizárólag az államokkal és uralkodókkal voltak hajlandók foglalkozni. Csakhogy az ő szemükben – Majoros István megfogalma-

A bécsi kongresszus döntéseit tartalmazó mappa borítója

zása szerint – „a nemzeti elv, a népszuverenitás jelentette a rend, a hatalmi egyensúly felborulását, ezért nehéz lett volna elvárni a kongresszustól, hogy a katasztrófát okozó elvet tegye ismét a rendezés alapjává”.

Henry Kissinger azt hangsúlyozta diplomáciatörténeti kötetében, hogy Metternich és vendégei tevékenysége a nemzetközi kapcsolatok szempont-

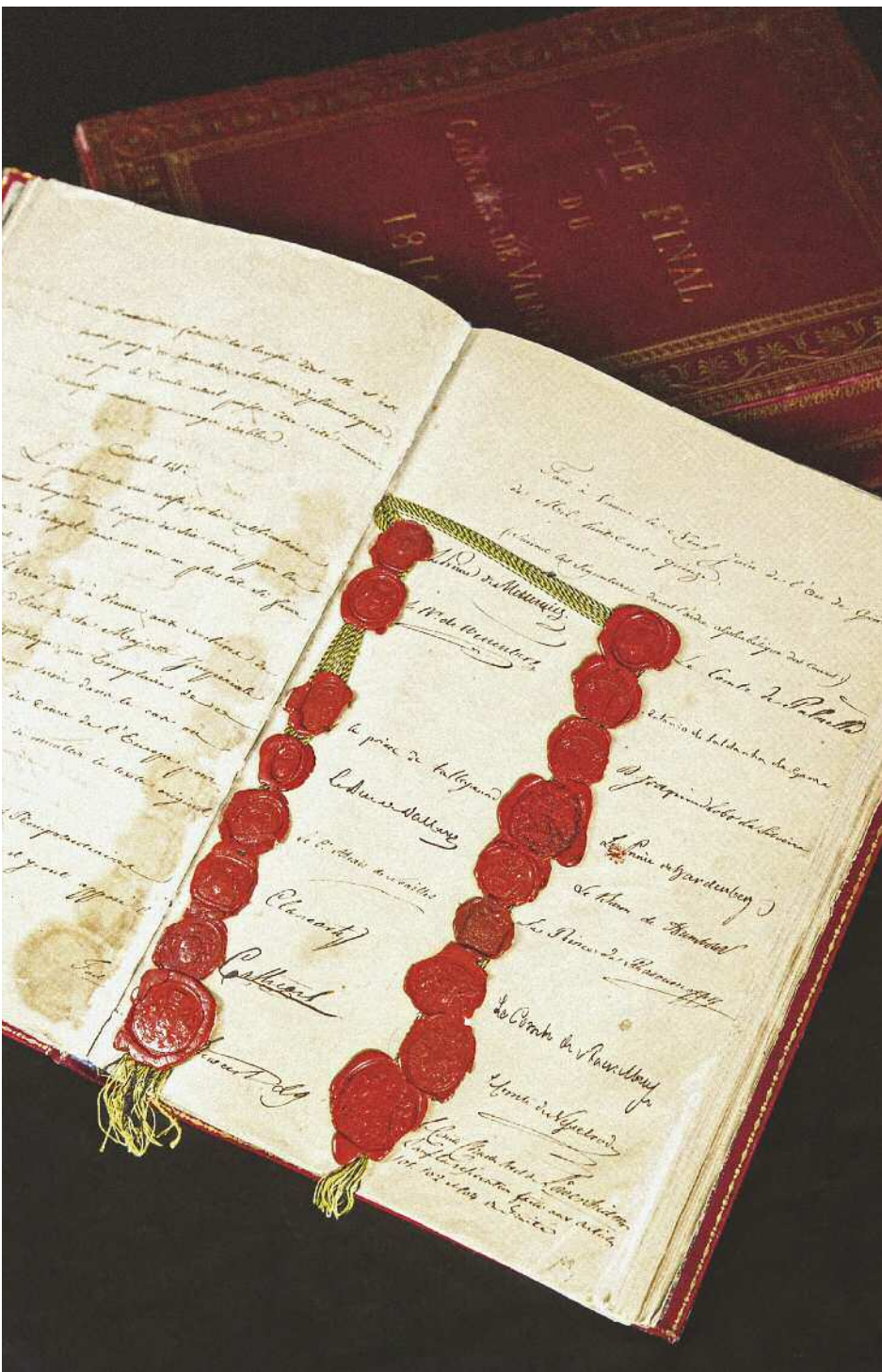
jából rendkívül sikeresnek bizonyult. „A bécsi kongresszus után Európa addigi leghosszabb békés korszakát élte meg. A nagyhatalmak között negyven évig egyáltalán nem volt háború, és a [...] krími háborút követően további hatvan évig nem került sor kiterjedt háborúra.” Ráadásul „ez a nemzetközi rend, amelyet minden addigi és azóta létrehozott rendnél határozottabban a hatalmi egyensúly nevében alkottak meg, paradox módon a legkevésbé támaszkodott fennmaradása érdekében az erő alkalmazására”.

A tartós béke soha nem látott gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődést eredményezett a napóleoni háborúk és az első világháború közötti évszázadban. A konzervatív és legitimista elvek, melyeken a rendezés nyugodott, természetesen gyorsan elavultak, s a területi rendezés sem volt különösebben tartós, a nagyhatalmi együttműködés szervezete, a nemzetközi kongresszusok és konferenciák rendszere azonban meglehetősen sikeresnek bizonyult.

Talleyrand-nak hatalmas szerepe volt abban, hogy létrejött ez a rendszer, amelyben – Kissinger szavaival – „megkísérelték erkölcsi és jogi kötelekkel enyhíteni a nemzetközi viszonyokat, ezáltal mérsékelni a nyers erőpolitikát”. Neki sikerült elfogadtatnia azt

Ünnepség a bécsi kongresszus alatt a lipcsei csata I. évfordulója alkalmából a Práterben, 1814. október 18. Franz Wolf és Johann Nepomuch Höchle festménye

tesség eszméjét alárendelje egy tartós béke megalapításának.”

Vajon miért nem sikerült ugyanilyen tartós békét létrehozniuk valamivel több mint száz év múlva egy másik európai békekongresszus résztvevőinek? Mi akadályozta meg ebben az 1919–1920-as párizsi békekonferencia humanista eszméken nevelkedett és a modern tudományok minden eredményével rendelkező küldötteit? Erre a kérdésre egyetlen szóval válaszolhatunk: a demokrácia.

Bár a forradalmi és napóleoni háborúkban legalább hárommillió katona esett el, s a civil áldozatok száma is minden bizonnyal elérte az egymilliót, Európa uralkodóinak és az általuk kinevezett minisztereknek a bécsi kongresszus idején egyáltalán nem kellett „elszámolniuk” a történetekkel alattvalóik előtt. Sajnálkozhattak a háború áldozatainak nagy száma miatt, de senki sem kérte számon rajtuk, hogy miért kellett ilyen sok embernek meghalnia, és azt sem kellett bizonyítaniuk, hogy a győzelem megért ekkora áldozatot. I. Sándor cár, I. Ferenc császár, Metternich, Wellington és Talleyrand arisztokratához illő nagylelkűséggel viselkedtek a legyőzöttekkel, kizárólag a hűvös észre hallgatva, mert senki sem követelhetett tőlük más magatartást.

Száz-egynéhány év múlva azonban egyrészt az áldozatok száma volt felmérhetetlenül nagyobb, másrészt pedig az államok már többé-kevésbé demokratikusan megválasztott politikusok és nem isteni jogra vagy öröklődésre hivatkozó uralkodók irányítása alatt álltak. A választott vezetőknek pedig igazolniuk kellett a nacionalista gyűlölködéstől áthatott társadalmak előtt, hogy nem ők tehetnek az áldozatok nagy számáról, s azt is megpróbálták bebizonyítani, hogy a győzelem gyümölcsei valamilyen módon mégiscsak ellensúlyozzák a veszteségeket. Ezért sújtották olyannyira kemény és igazságtalan megtorlással a veszteseket, hogy azzal elkerülhetetlenné tették a második, jóval több áldozatot követelő világháború kirobbanását. ♦

A szerző egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem

az elvet, mely szerint a veszteseknek is joguk van arra, hogy meghallgassák őket. Azt hangoztatta, hogy nem az ideális és végső célok elérésére, nem tökéletes megoldásokra kell törekedni, hanem pragmatikus, optimális és megvalósítható kompromisszumok elfogadtatására.

Ezt a nézetet Talleyrand így fogalmazta meg XVIII. Lajoshoz írott levelében: „Mióta az elfogultságokkal felhagyó hatalmak megérezték, hogy a dolgok szilárd rendjének megalapításá-

hoz arra van szükség, hogy e rendben minden állam megtalálja azokat az előnyöket, melyekre jogot formálhat, jóhiszeműen azon tevékenykedtek, hogy valamennyi megkapja azt, amivel nem árthat másnak. E vállalkozás óriási volt. Az volt a célja, hogy kijavítsa, amit húszévnnyi zűrzavar megsemmisített, hogy egyenlő bánásmóddal kiegyenlítse az elmentmondásos érdekeket, hogy nagyobb előnyökkel kárpótoljon a hátrányokért, s hogy a politikai intézmények és az erők eloszlása terén az abszolút tökéle-

